

Knjige so zakladi

Avtorica besedil: Nina Vošnjak, Mestni muzej Ljubljana.

Strokovni pregled: dr. Irena Žmuc, Mestni muzej Ljubljana. Oblikovanje: Ivan Mitrevski.

Knjižnice so svetilniki civilizacije in razuma, brez katerih ni mogoč gospodarski in kulturni razvoj. Foto: SimonKr.

Prve knjižnice so poznali že v prazgodovini, bile pa so zasebne in last vladarjev, na primer knjižnica faraona Keopsa, Hetitska kraljeva knjižnica in knjižnica asirskega kralja Asurbanipala. V slednji so odkrili kar 25.000 glinenih tablic, popisanih s klinopisom. Vsebovale so zapise o tedanjih znanstvenih dosežkih, zgodovini, družbi, najbolj slaven zapis pa je *Ep o Gilgamešu*.

Prvo javno knjižnico je ustanovil Julij Cezar, saj je želel vsem Rimljanom omogočiti dostop do znanja. Njegovo pobudo so nadaljevali mnogi rimski cesarji. Ali veš, da so imeli Rimljani knjižnice kar v sklopu javnih kopališč, term? Po razpadu rimskega cesarstva so javne knjižnice ponovno zaživele šele mnogo let kasneje, v renesansi; prva javna knjižnica v Evropi je bila Medičejska knjižnica v Firencah. Na splošno so javne knjižnice pojav, ki je tesno povezan s tem, da izobrazba širšemu krogu ljudi dolgo časa ni bila dostopna. V času Primoža Trubarja in prve knjige v slovenskem jeziku bi na primer izmed vseh tvojih sošolcev in sošolk znal brati samo eden od vas, saj preostali niti ne bi imeli možnosti, da bi hodili v šolo.

Do ustanovitve prvih univerz so bili samostani središče srednjeveške učenosti. Samostanske knjižnice so nekatere knjige posojale na dom, večina pa jih je bila na voljo le v čitalnici. Uporabnik je knjigo lahko odnesel, če je dal prepisati lasten izvod in pokril stroške izdelave, ki so bili vrtoglavi. Dragocenejšje knjige so v knjižnicah zavarovali tako, da so jih na mize ali omare priklenili z debelimi verigami.

Odkar obstaja knjiga, obstajajo tudi popisi podatkov o njih. Knjižnični katalog s popisom več kot 30.000 glinenih plošč je imela že Asurbanipalova knjižnica v prazgodovinskih Ninivah. Najstarejši knjižnični katalog na Slovenskem je delo duhovni-

ka in knjižničarja Filipa Terpina in šteje skoraj 250 let. Danes knjižnice urejajo sezname s podrobnimi podatki o knjigah v posebne podatkovne zbirke, ki so v elektronski obliki na voljo knjižničarjem in bralcem. Ti katalogi nam povedo, kje se posamezna knjiga nahaja, ali je prosta ali izposojena, pa tudi, kdo jo je napisal, kdo izdal, koliko strani ima in še mnogo drugih podrobnosti.

Nekateri posamezniki, ki so želeli svoja dognanja in ideje širiti med ljudi, so se skozi različna obdobja zgodovine srečevali s prepovedmi in omejitvami pri objavi svojih del. Ta so bila označena kot versko, moralno ali politično neustrezna. Takšne knjige so bile cenzurirane, zaplenjene ali celo uničene. V nevarnem položaju so se znašli tudi nekateri pisci; za objavljeno vsebino so lahko odgovarjali z življenjem! Na enega izmed seznamov prepovedanih knjig in celo med najnevarnejše pisce je bil uvrščen Primož Trubar. Eden izmed njegovih preganjalcev je bil škof Tomaž Hren, ki naj bi zažgal cele vozove knjig protestantskih piscev in tako močno vplival na zakasnitev razvoja slovenskega jezika.

Starejša knjižna dela, ki so bila varno skrita pred načrtnim uničenjem ali pa so se kljub zobu časa uspela ohraniti do današnjih dni, so dragocenosti v svetovnem merilu. Prvi izvodi Biblije na primer so ohranjeni samo v 50 primerkih in imajo vrednost več milijonov evrov! Unikate in redke knjige navadno hranijo knjižnice in zbiratelji, nekatere pa so celo naprodaj in jih lahko kupiš v antikvariatih. Redke in unikatne knjige zahtevajo najskrbnejšo obravnavo. Hranjene so pod posebnimi pogoji, kjer je minimalna možnost, da bi nanje vplivala temperatura, svetloba, vlaga in drugi škodljivci. Pri rokovanju s

tem gradivom si nadenemo rokavice. Kar najboljše pogoje pa je potrebno zagotoviti tudi za knjige, ki so danes nove. Knjige niso zgolj listi papirja, pač pa prave zakladnice, ki bogatijo naše znanje, domišljijo in notranji svet, v njih je shranjena zgodovina in zabeleženi spomini.

Prve zasebne knjižnice v današnji Sloveniji so nastale na domovih izobraženih in premožnih posameznikov. Med bogatejšimi sta bili knjižnici Žige Zoisa in Janeza Vajkarda Valvasorja. Valvasor je navdušeno popisal posebnosti svoje domovine in Ljubljane, saj ju v svetu niso poznali in si za projekt ustvaril veliko knjižnico. Prva javna knjižnica v Ljubljani in hkrati na območju današnje Slovenije je bila deželna Študijska knjižnica. Iz nje se je razvila Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, ki je največja knjižnica v Sloveniji. Načrte zanjo je naredil svetovno priznani arhitekt Jože Plečnik in je zaščiten kot kulturni spomenik.

VIRI:

- Golob, N.; Rupert, M.; Svobljšak, S. (2017). **Črna umetnost v barvah. Natisnjene in naslikane upodobitve v prvotiskih Narodne in univerzitetne knjižnice.** Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Ahačič, K. (2015). **Jezični možje: zgodba o slovenskem jeziku.** Ljubljana: Rokus Klett.
- Južnič, S. (2008). **Najstarejši ohranjeni knjižnični katalog na Slovenskem - 1. del.** (ob 325 letnici smrti Filipa Terpina v Trubarjevem letu 2008). Knjižnica, letnik 52, številka 1, 7–14.
- Svobljšak, S. (2016). **Zgodovina knjižnic.** Dostopno na: <https://bit.ly/32pwTLt>
- Žmuc, I. (et. al.) (2018). **Med humanizmom in razsvetljenstvom. Zgodovina Ljubljane: Od kolišč do zelene prestolnice.** Ljubljana: Mestni muzej, Muzej in galerije mesta Ljubljane.